

Gyárfás Ágnes

A Magyar népi vallásosság és a Halotti Beszéd

A HB hatszáz évi hallgatás után 1770-ben került újra napvilágra, s azóta könyvtárnyi irodalmat alkottak róla a nyelvészek, megihlette a költőket, de nehezen érthető módon a Halotti Szent Beszéd szakralitásával társadalmunk szakrális rendjének hivatott képviselői alig-alig foglalkoztak.

Tűnődtem az okokon, amelyek csak akkor képesek megjelenni, ha már alaposan ismerjük a mű tartalmát, s nemcsak nyelvemlékként értékeljük, hanem a magyar szakrális irodalom első alkotott műveként is elfogadjuk.

Azonban a HB nyelvemlék maradt és szakrális jelentőségét nem aknázták ki a magyar kereszténység tudatosítása, történetének elmélyítése érdekében sem. Egy írott mű, mely az egyház elő liturgiájának 1000 éves talapzatának vezéroszlopa nem került be a halotti szertartásrendbe, még frazeológiáival sem, s ha igen félreértetten, fogalomzavart támasztva.

Miután mondatelemző könyvemet befejeztem és két előadásra szóló dolgozatot is megírtam, fedeztem fel az egyház tartózkodó magatartásának okát, amely magából a tartalomból következik. Foglaljuk össze pontokba:

- 1.) A HB lélekképe (isa, pur, hamu) az ősi szellemi élet hatását tükrözi.
- 2.) A malasztban „eleve” teremtéstörténet megegyezik a mesék hol volt, hol nem volt eseménysorozatával.
- 3.) A bűnbeesés nem egyezik egyetlen bibliai forgatókönyvvel sem. A HB egy speciális, máshol fel nem lelhető változatot rögzít, Ádám feledékenysége okozta az emberi nem vesztét.
- 4.) Az ysa, az őslélek átlépheti a vermet és a túlvilágon „van jövője”.
- 5.) A sír körül állók, a keresztény hívek közvetlenül fordulhatnak teremtőjükhöz és „vimádkozhatnak” az elhunytért.
- 6.) Az elhunyt lelke a másik világon stációkon át jut el végcéljához, ahol „segítők” készítik el „Urunk színe elé” mint a népmesékben.

Tehát, ha tartalmilag kimutathatóan a régi magyar szellemi élet felfogásán nyugszik a sírbeszéd, természetes, hogy szimbólumai is innen erednek. Ezek után természetes, hogy az egyház nem kívánta beiktatni a nemzeti kultúrkincset liturgiájába, mert ezáltal a régi magyar szellemi életet a kereszténység előzményének, a szellemi élet képviselőit pedig elődjének kellett volna elfogadni.

A magyar lélek képe a másvilágon

A magyar nép lélekképe

A lélek evilági és túlvilági sorsa a magyarok felfogásában nemzeti jelenség. A magyar ember lelke nem ismeri az individumot. Az ősök lelke születik újjá az újszülöttben, s ez a lélek a halál után visszatér ősei közé, amint a HB írja azért, mert mindnyájan „őshöz járók vagyunk”. A kezdeti képről nem voltak írott emlékeink, mindössze a gólyamese hívta fel a figyelmet arra, hogy a születés és a vízimadár kapcsolatban van egymással. Azonkívül az a kép is erősen beivódott emlékeink sorába, ahogyan a gólya repül és a kéményen át egy kis batyut dob a házba. Ez a batyu a pólyába csomagolt kisbaba. Egyes vidékeken a kéményen át, másutt ablakon keresztül érkezik az újszülött, de mindenképpen gólya hozza.

A mai tudatvilágban úgy él, hogy magát a kisbabát hozza a gólya. A régiségben viszont a születés lényegét figyelembe vevő, finomabb megfogalmazás működött. Nimrud város (Mezopotámia) palotájának falán Botta régész és társai hatalmas falfelületen repülő vízimadarakat találtak, akik a szájukban kerek batyukat cipeltek. A tudósok nem tudtak mit kezdeni ezzel a tartalommal, s nem is foglalkoztak azzal, mit ábrázol a relief. A kérdést egy egyiptomi monda oldotta meg, mely szerint a Napvárosban, Heliopoliszban, a templom előcsarnokában van az újjászületés helye, s a núbiai vízimadarak oda hordják az ősök v a s c s o n t j a i t kis batyukban, hogy itt várják ki újjászületésük pillanatát. Tehát a nimrudi relief azt a pillanatot ábrázolja, amikor a vízimadarak szállítják az ősök „vascsontjait” Heliopoliszba.¹

A régiek azt a helyet, ahol az „ősök vascsontjai” kivárik az újjászületést DUAT-nak (tudat) nevezték, amely a SZÉP TEPE, a túlvilág kiemelt helye. A Szép Tepe közvetlen kapcsolatban áll a heliopoliszi templom tornácaival, mivel maga a templom égi eredetű. Innen indulnak el a megtestesülés felé az „ősök vascsontjai” és viszik az ősök elemi maradványait a megtestesülés felé. (Bauval i.m. 129. old.)²

Hogy miért emlegetnek vascsontot, azt egy pszichológus fejtette meg, amikor egyik előadásom után a folyosón megmondta, hogy a vér képezi a szervezetben a legtöbb vasat, ezért nevezték vascsontnak a batyu tartalmát, mert valójában az ősök vérének, az éltető testnedvet vitték kis batyuban a csőrükben a vízimadarak.³

Az egyiptomi és mezopotámiai eredetű gólyamese hazánkban tovább élt és még ma is tartja magát az a hiedelem a magyar nép széles rétegeiben, hogy az ősök lelke testesül meg egy-egy újszülöttben. Ezért gyakori a kérdés, a gyerekek külső és belső tulajdonságait elemezve, hogy „kire ütött ez a gyerek”. Itt apjára, anyjára, de leginkább valamelyik felmenőjére gondolnak az emberek. Ez a különös nyelvhasználat, az ütés nagyon ősi eredetű. Jelentősége az érintés szakralitásában rejlik. Ipi-apacs, te vagy a fogó, mondják játék közben, s akit megérintenek, ha látják őket mások, ha nem felvállalja, hogy most már ő a fogó, mert m e g é r i n t e t t é k, meglegyintették, enyhén ráütöttek. A régi mezopotámiai nyelvben a patesziket vagyis Isten földi helyetteseit azért fogadták el szakrális személyiségnek, mert ENLIL-LÁL vagyis Enlilre ütöttek, hozzá hasonlatosak. (Tur-an 145-146. old.)⁴

¹ Gyárfás Ágnes: A szakrális nyelv elemei. Ősi Gyökér 2008. 36, 1. 47-56. old.

² BAUVAL, Robert: A titkos kamra. Alexandra K. 1998.

³ Dr. Szőnyi Magda pszichológus szíves közlése, melyet ezúttal is hálásan megköszönök.

⁴ Gyárfás Ágnes: Tur-an népének nyelvén. Miskolc, MBE kiadó 2004.

Népünknek a lélek túlvilági útjáról szinte látványos, reálisnak ható képzelete volt. Ezekről meséiben emlékezett meg. A Mirkó Királyfi című mesében például hét stáción kellett keresztül mennie a főhősnek, ahol látta, hogyan vezekelnek a megholtak elkövetett bűneikért. Legfőbb bűnnek úgy tűnik, a kapzsiságot tartották, mert ennek különböző változatait mutatta be a mese. Például a gazdag ember, aki még magától is sajnálta az ételt, evett, ivott, de állandóan majd meghalt az éhségtől. A gazdasszony, aki vizet tett a tejbe, persze kapzsiságból, kiskanállal meregette a forrásból a tejet, de az egyre előbukott a habok közül. (II. köt.)⁵

Egy nagyon régi népmese, a Tündér Erzsébet című főszereplője egy sánta harkály, aki sánta, vagyis szanta, vagyis szent és ismeri a túlvilág felé vezető n y í l á s t , ahol a lelket át tudja vinni Tündér Erzsébet birodalmába a Fekete Gyász országába, Johara városába. Ide öregeen ér az ember, de aki életében igaz szerelemmel szerette a párját, az képes az életadó víztől megfiatalodni. Tehát a jók, a szerelemmel szeretni tudó emberek fiatalon, boldogan élnek abban a másik világban, amelyet a magyar nép képzelete teremtett. (135-150. old.)⁶

Már itt megjegyzem, hogy népünk tudatában a szerelem a legmagasabb rendű érzelem és a mesék tízezrei tanúskodnak arról, hogy a szerelem az az érzelem, amely a férfihősöket a Világfán történő különböző próbatételek során képes átsegíteni és továbbjuttatni.

Mind a Tündér Erzsébet, mind az egyik legismertebb népmesénk az Árgyilus királyfi végső mondanivalójában elismeri, hogy az igaz szerelem csak a másik világban képes érvényt szerezni. A földi világ arra való, hogy keressük az igazi felé vezető utat és álljuk ki a hétpróbát.

Árgyilus királyfi jósága jutalmául megvédte a selyemrét aranyalmafájának termését, vagyis az Aranykor ősemlékét az öreg király számára, de a banya beavatkozása miatt elvesztette szíve szép szerelmét, Tündér szép Ilonáját, akit aztán egész életében keresett. Sokszor már ott tartott, hogy találkoznak, de varázslatok miatt elaludta a lehetőséget. Elsuhanó szerelme szavait követve kutatta a Fekete Várost, a Változó Helyet, míg végül varázstárgyak segítségével eljutott oda. A mese leírja, milyen a Változó Hely, a másik világ, amely eszményi szép vidék és csodás város, ahol mindenhol s z ó l a m u z s i k a . Ekkor értettem meg, miért nevezte AN teremő az élő fiát Éneklő Léleknek, ÉN LIL-nek a mezopotámiai pecséthengereken. A magyarok különleges vonzalma a zenéhez, tánchoz a túlvilágot is a zene székhelyévé tette.⁷

Ugyanezt olvashatjuk a Molnár Ferkó című népmesében, ahol a hős megjárta a túlvilágot és a végén „hazatérve” a szerelméért, az öreg király leányaért nagy csodatételeket kell végrehajtania, például 12 regement rezesbandát előállítani, akik úgy muzsikálnak, „hogy zengjen belé az égboltozat, és tánra perdüljenek a csillagok”. (25-33. old.)⁸

A magyar népmesegyűjtemények a csali mesék és a történeti mondamesék kivételével szinte mindahány terepe a túlvilág, s a felé vezető út dimenzionális eseményekben gazdag. Az itthon maradtak vagy az útközben felbukkanó segítők varázsszavakkal, varázserejű tárgyakkal támogatják a próbatévő ifjút. Segítő bárki lehet, kis egér, oroszlán, vén banya, öregember a föld alatti barlangban, griff anyó vagy a keresztapa.

⁵ Benedek Elek: Magyar mese és mondavilág I-III. köt. 1956.

⁶ A sánta harkály. Magyar népmesék és népballadák a Kárpát-medence területéről.

Összeáll.: Gyárfás Ágnes. MBE Miskolc, 2009.

⁷ Gergei Albert: Árgirus históriája. Szerk., előszó, jegyz. Nagy Péter. Szépirodalmi kiad. Bp., 1981.

⁸ Sánta harkály i.m.

A magyar nép lélekképe a Halotti Beszédben

Miután életem során ezer számra hallott és olvasott népmesék sora meggyőzött arról, hogy az úgynevezett tündérmesék egy másik világban, sok esetben több dimenzionális helyen (Kígyó Darvitéz és Tatórvitéz) játszódnak le, nem volt nehéz észrevenni ugyanezt a Halotti Beszédben.⁹ Már az első két mondat meggyőzött arról, hogy a római katolikus liturgia keretében a mesék ismert lélekútja tárul fel. A mű kiemelkedő jellegzetessége, hogy bölcséleti megközelítéssel indít, meghatározza, hogy mi az ember: Isa, pur és hamu. Néprajzi tanulmányok tömege szól népünk hármass lélekképéről, s a HB e kutatásokat megerősíti.¹⁰

Idézett könyvemben mondattani elemzéssel bizonyítottam be, hogy az Isa főnév. Ki az aki nem múlhatja ez vermet? erre a választ a HB megadja: ISA és NEM EGY EMBER. Az Isa tehát az az isteni lélek, amely a magyarok szerint nem kerül a „pucul fezébe”. Hová kerül tehát. Az ISA, MIND ŐSHŐZ JÁRÓ, tehát felkerül őséhez, teremtőjéhez, akitől ered, akire ütött, mert hiszen, saját képére teremtette az „őse”, az ISA, vagyis Isten. Ezért vagyunk valamennyien hasonlatosak hozzá, és ezért nem kerülünk a pokol legmélyére. Könyvemet valójában azért írtam, mert fel szerettem volna hívni a magyarok figyelmét a filológiai pontosság törvényére. Nem lehet szóbeli elemzést végezni mondattani, logikai elemző munka nélkül, mert a logikai úton kikutatott értelem kell, hogy szóbeli elemző munkánk alapja legyen. A mondattani elemzés elkerülése miatt hamis kép tárult a magyar tanuló ifjúság és művelt ember szeme elé a HB tartalmáról. Elhitték, hogy az ISA bizonyító szó, hogy toldalék szó és jelentése jelentéktelenség, ime vagy bizony, bizony. Holott a magyar lélek képének legfontosabb eleme az isteni lélek fogalma van az ISA szóval leírva.

A lélek második összetevője a p u r az éltető lélek, amely szentséget, tisztaságot fejez ki. Ez egy ősi mezopotámiai szó, a máig emlegetett Sir Pur Laki városnévben (Lagas) megőrizte eredeti gyökuszavát. A városnév jelentése: tiszta, szent, lakosok helye. Az orvosi nyelvben, s a tisztítással, purgálással kapcsolatos eljárásokban ma is megtalálható. A franciák ugyancsak tiszta, szent jelzőként használják, s a régi szanszkritben, a szent szkribában, ahogy Körösi Csoma Sándor mondta szent, tiszta a jelentése. Ez a pur szokott eltávozni, amikor leáll a szívműködés. Az ISA bizonyos betegségekben félrevonul, vagy működésképtelenné válik a gonosz hatása alatt. Mondanivalómnak ezzel a részével, mivel nem vagyok képesített pszichológus soha nem fogok foglalkozni, a néprajzosok pedig nem értették pontosan, mit tudtak a magyar gyógyítók.

Harmadik összetevője az embernek a /h/a m u . Ez a léleknek és magának az embernek kézzel fogható volta. A és MU a lényeges elem, a H hang a hehegés, a lélekzetvétele hangja, pontosan az, amikor szájba lélekzettel élesztenek újjá. A és MU a víz és a fény, amiből a világ létrejött, s amelyből, szerves egységben mi is vagyunk. Erről bőven írtam a Vizek könyvében.¹¹

Az emberi jelenség összetevője tehát az Isteni lélek, az ISA, a szent, tiszta éltető lélek, a PUR és anyagi vonatkozásban VÍZ és FÉNY. Krisztusban több volt a fény, ezért tudott a vízen járni.

A HB latin változata nem foglalkozik a teremtéssel, de a magyar szellemiség mindig itt kezd, a hol volt, hol nem volt teremtői pillanatnál. MENNYEI MILOSZTBAN teremtette ELEVE Ádámot és neki adta a Paradicsomot lakhelyül. Az eleve szó hármass

⁹ Lükő Gábor: A magyar lélek képe. Bp., 1943.

¹⁰ Gyárfás Ágnes: A Halotti Beszéd mondattana. MBE Miskolc, 2010. A továbbiakban HB

¹¹ Gyárfás Ágnes: Vizek könyve I - II. köt. Miskolc, MBE. 2006 - 2008.

értelmű. Jelenti Istent magát, jelenti a helyet és időt amidőn a teremtés lezajlott. Az eleve szavunk maga az Őselv, a teremtő, a teremtő művelet, a hely, az idő és a teremtés célja.

Mennyei milosztban teremtették Ádámot. A Czuczor-Fogarasi szótár segítségével mutattam ki a m a l a s z t szónak a malommal, (mal) és az isten egyik ősgyökével (AS) való kapcsolatát.¹² A teremtés malma több népművészeti ornamentikában is

kimutatható¹³, de a magyar rovásírás aTy és eGy betűje világosan bizonyítja a teremtés malomszerű mozzanatát, amely az írásunkban, mint a szakralitás kódrendszerében lelhető fel. A római katolikus liturgiából törölték a malaszt szót, helyette a k e g y e l e m szerepel az Üdvözlégy Mária kezdetű Rózsafűzér imádságban is. A két szó egymásnak nem szinonimája. Más a malaszt, amely a teremtés mozzanatát rejtí magában, és más a kegyelem, amely a megbocsájtás szava.¹⁴ A mennyei malaszt, Isten teremtő malma fogalomkör a Molnár Ferkó mesében tetten érhető, s még az a kozmikus állapot is előbukkan, amikor még nem a Kis Göncöl rúdjának vége, hanem a Sárkány csillagkép Alfa Draconisa volt a Világmindenség pólusa.

A HB emberteremtése egyedi felfogású. A Mózes I Könyve 1. fejezetében szereplő változattól is különbözik és a Mózes I. Könyve 2-3 fejezetében leírtakkal sem azonosítható. Az első könyv a mezopotámiai pecséthengerek szövegét rögzítette, miszerint Isten asszonyt és férfit teremtett a maga képére és odaadta nekik az egész világot és semmiféle tiltást nem mondott volt. Az I. Mózes 2-3 levélben pedig Isten Ádám oldalbordájából teremtette Évát, s a Paradicsomban tiltott fákat helyezett el, ezek gyümölcsét az asszony, a kígyó és végül maga Ádám is megérintette, megízlelte, s kiűzettek az Édenből. Bűnt követtek el, Bűnösök lettek. Ádám csak Éva unszolására evett a gyümölcsből, tehát szinte vétlen a történet beállítása alapján.

A HB bűnbeesése eltér ezektől a történetektől. Éváról nem esik szó, a kígyó sem szerepel. Egyedül Ádám él a Paradicsomban, s bár hallotta Isten szavát, elfelejtette (f e l e d e v e) és evett a tiltott gyümölcsből. Isten megharaguvék és a munkás világba vetette Ádámot, ahol Ő a halálnak és pokolnak f e z e lett. A feze (fesse, la) francia szó és ülepet, feneket jelent. Sőt, a gyümölcsben Ádám halált evett mind magának, mind ő nemének, fájának. Ez a történet bár nem egyezik a Bibliában leírtakkal, végső kicsengésében a lényegét, a bűnbeesést mondja el az I. Mózes 2-3 fejezet alapján. Bűnös voltunkat vetíti elénk, amely Ádámval együtt a pokol fenekére utasít.

Ezen a ponton azonban a szövegben paradigma váltás történik. A temetést végző pap megkérdezi, kik is azok, akik Ádám maradékai, s válaszol is rá, mi vagyunk. S kik is vagyunk mi? ISÁK vagyunk, Isten élő lelke vagyunk, és az ISA az, amely múlhatja a vermet, amely kikerülheti a pokol mélységét, s hogy ez így legyen vimádni kell teremtő Istenünk kegyelmét, hogy irgalmazzon (iorgossun), a kegy ügyét gyakorolja (kegiggen) és bocsássa mind ő bűnét. Ez megint a római keresztény liturgia szövege lenne, ha nem szerepelne benne a v i m á d n i szó. Ez azonban végig szerepel a HB-ben. A TESZ szerint az imád szó (vimad) „az ősi pogány kori szellemi élet szava”.¹⁵

¹² Czuczor Gergely - Fogarasi János: A magyar nyelv szótára I -XII. MTA. Bp., 1862.

Újabb kiad. MBE Miskolc, 2002-

¹³ Gyárfás Ágnes: A Miskolci Kelengyészláda szakrális mondanivalója. Kézirat. 2009.

¹⁴ A kegyelem szó egyik képződményével találkoztam egy edelényi beszélgetés kapcsán, amikor T. A-né idős asszony elmesélte meddősége történetét. A férjének magömlése volt, s ő ezt „kegyeltje” néven emlegette.

¹⁵ TESZ Magyar nyelv történeti etimológiai szótára. I - IV. köt. Szerk.: Benkő Loránd. Bp., MTA kiad. 1967-1984.

A vimad szó a pogány imádás az imával való áldás adás tényét foglalja össze. Több összevont, gyöktömörítés is van a HB-ben. Eddig is feltűnt, gondolom a malaszt = Isten malma, a feledeve = felede és eve, a keggigen = a kegy ügyét gyakorolja, a iorgossun = jó ragozzon, vagyis a jó dolgokat gyarapítsa, most az imád = vimad szó oldható fel az imával áld fogalomban és szóképbén. Ezek azok az ősi nyomok, amelyek a mezopotámiai gyökszavak képjel írásos szövegében is felfedezhetők. (3-41. old.)¹⁶

A HB második részében a vimadas gyakorlata következik négy stációban

I. A sír körül állók közössége vimádja a Teremtőt, hogy „iorgossun” ő neki és „keggigen” és „bulscassa meg mend ő bűnét”. Tehát azok, akik isák és mind őshöz járók, elsőként, közvetlenül fordulnak Teremtőjükhöz a jóságért, a kegyelem ügyéért és a bűnbocsánatért. Mivel alkalmuk, módjuk és joguk van ahhoz, hogy közvetlenül kérjék a Teremtőt, már utal arra, hogy a következőben figyeljünk a történésekre.

II. A halott lelke elkerül egy szép színtérre, ahol szent achschin maria uralkodik angyalkák körében, és michael arkangyal szolgál neki és várja I ó v a 1 a megérkező lelket. Ritka, mondhatnám soha sem látott jelenet ez, ahol a Boldogasszony Mihály arkangyallal együtt vimad és angyalkák veszik őket körül. A szkíta népek lótsztelete, lovas volta és a Kárpát-medencei lovas temetkezések emlékei alapján véljük e jelenet teljesen turanoid hátterét és indíttatását. Megjegyezzük, hogy ez a jelenet nem szerepel a latin verzióban. Ady Endrénél látom Mihály arkangyal lovas voltának igazolását, aki Párisban járt az ősz című versében konkrétan beszél Szent Mihály lováról. A protestáns Ady lelkében nemzeti őskép gyanánt kelt életre a lovas szent képzelet. Máriát szent asszonynak nevezi a HB, s ezt az elnevezést a passiójátékokból kölcsönözte a szerzetes író. A kora középkori passiójátékok sztereotípiája a „három szent asszony”, akik Húsvét reggelén a sírnál megtapasztalták a feltámadás csodáját. Az angyalkák (angelcu) a mennyei asszony körül röpködve felidéztek a „Fekete városban, a Változó Helyen” élő Tündér Szép Ilona jelenségét, tündér komornái társaságában.

III. A harmadik stációban „szent peter ur” várja a lelket, őt kell vimadni. Szent Péternek adatott hatalom oldani és kötni, s azért kell őt vimadni vagyis imával áldani, hogy ovga mend w bunet (oldja mind ő bűnét). Szent Péter a Bibliában a leggyakrabban szereplő apostol, a magyar népköltészetben pedig azokban a mesékben, amelyek Jézus Urunk földi útjáról szólnak, mindig Ő szerepel. Elmondhatjuk, magyar népmesei hős szerepkört kapott a két évezred alatt, Krisztus születésétől. A keresztyénségben Szent Péterre ruházta a magyar nép azt a táltosi, igrici, látói, regölös „munkakört” amely a túlsó világban a bűnöket feloldja. Az oldás és kötés az egyik leginkább körülírt, ismert, ősi lélekápoló tevékenység. Ipolyi Arnold Magyar Mythológiájában fél kötetet szentelt az oldásnak és kötésnek. Szent Péter apostol magyarországi nagy népszerűsége okán írtam le azt a hipotézisemet, amely a magyarországi apostoli királyságra és annak konkrétan az apostolára vonatkozik. Köztudott, alkotmányos tény, hogy a magyar király a pápával hasonló jogokkal rendelkezett: püspököt nevezhetett ki, megvétózhatta a pápaválasztást, stb. Az apostoli királyság fogalma apostolhoz kötődik, de ez az apostol a magyar történelemben, vallásos liturgiában, akár a Bibliában is, soha nem volt nevesítve. Feltételezésem, hogy a népi hőssé nőtt Péter volt az, aki által országunk apostoli címet

¹⁶ Labat, René: Manuel d'épigraphie Akkadienne. Paris. Imprimerie Nationale 1948.

kapott, mert őt fogadta szívébe a magyar nép oly mértékben, hogy népmeséiben is szerepet adott neki.

IV. A végső stáció a Mindenszentek előkészítő világa, akik előkészítették a lelket ahhoz, hogy megjelenhessen „urunc scine eleut” (urunk színe előtt) és a Mindenszentek, mint *s e g é d e k* felkészítik őt a megjelenéshez és folytatják az imádkozást, a *vimadast*. A Mindenszentek révén kapcsolódott e fogalomhoz egy másik szó, az *u n u t t e i*. Ugyanis a 19. mondatban a szenteket együtt emlegette a HB az unuttekkal. Felfogásunk szerint a történelmi kor elején az ősi hitvilágban az ősök lelkei, a megszentült állapotban élő másvilági magyarok unuttek voltak, vagyis egy úton járó, egy Tejúton járó ősök, akik mind-mind a Mindenttermő fa tejmagvaiból, egy Világfáról származtak. A Mindenszentek a római katolikus liturgiában nem eléggé körülhatárolt kategória. Könyvemben így foglaltam össze a fogalomkört: „A Mindenszentek, a segítők, a legrégebb lélekkísérők, akik az első églakók és így Isten teremtő művének tanúi voltak. Hogy hány mártírban, szentben, hősből öltöttek későbbi testet, ki tudja. A tudatunk befogadja az újat, mélytudatunk azonban kitörölhetetlenül őrzi a régit. A mai magyarság Halottak napja táján kimegy a temetőbe és szeretteiért, és a hajdan volt Mindenszentekért gyertyát gyújt, így áldoz akaratlanul is ősei, isái emlékének. Mélytudatunkban megférnek a mártírok, vértanúk mellett a nemzeti hősök, elődök, szent királyok és királykisasszonyok, visszafelé az időben sok-sok generáción át”. (51-52. old.)

A *s e g í t ő* a legközismertebb népmesei fogalom, aki lehet barát, lehet oroszlán, róka vagy egérke, de leginkább táltos paripa. A keresztyénségben még nevet sem változtatott megmaradt segítőknek urunk színe előtt, aki eljuttatja a lelket a Paradicsom nyugalomába.

A HB utolsó mondata a Könyörgés, amely a szent beszéd szövegének lényegi összefoglalása is egyben. Egy nagyszerűen felépített szónoklat olvasói lehetünk, amely egyaránt tükrözi a római kereszténység 1190-es években elfogadott liturgiáját és magyarországi gyakorlatát. Ebből nem hiányzik a régi mezopotámiai pecséthengerek himnuszainak világképe és kiemelkedik belőle a magyar hitvilág túlvilági képe, amely népmeséink, szokásaink, népi vallásosságunk máig élő emléktárává avatja legősibb összefüggő nyelvemlékünket.

Függelék

A HB ismertetése

A Halotti Beszéd¹⁷ a legrégebb összefüggő magyar nyelvű szövegünk. Értékes, mert magyar és azért is, mert a lélekkel foglalkozik. A magyarság számára legfontosabb a lélek ügye, és a Világmindenségben kijelölt feladata a lélekkel való törődés.

A Halotti Beszéd a Pray-kódex 154. lapján olvasható. A XII. század utolsó évtizedében írhatták (1191-95 táján). A kódex egy latin nyelvű egyházi könyv (sacramentarium), melyet kiegészít a negyedik rész, amely tartalmazza a legrégebb magyar történeti forrást, a Pozsonyi Évkönyvet 997-1187, illetve más kéz által írva 1210-ig.

A hetedik rész utolsó előtti fejezete a *Halotti Beszéd és Könyörgés*.

A könyv törzsszövegét három kéz írta, de több kéz írása is felfedezhető benne.¹⁸

A HB-nek valójában latin címe van:

Sermo super supelchrum = beszéd a sír felett.

Adatai: 32 sorból áll, tartalma papi búcsúztató és ima. A HB 26 sorában 227 szó, a Könyörgés 6 sorában 47 szó van. Összesen 274. 274 nap a magzat méhen belüli érési ideje. A számok fontos dolgokban való összetalálkozása szakrális erőteret indít el, mert az élet és a halál dolgaiban, a magyarságra döntő feladat hárul.

Mondatainak száma 18, plusz kettő a Könyörgés.

A kódexet a HB-el 1770-ben Pray György ismertette, s róla nevezték el a könyvet. Egyik művében néhány soros szemelvényt is közölt belőle. (249 lapból álló mű)¹⁹

Teljes terjedelmében először Sajnovics János publikálta 1770-ben és Nagyszombatban adta ki, Faludi Ferenc olvasatával.²⁰

Ismertek Pais Dezső, Mészöly Gedeon, E. Abaffy Erzsébet olvasatai, de több költő is leírta, sőt önálló költemények születtek a HB címe alatt.²¹

A Pray-kódexet 1813-tól a nemzet könyvtárában őrzik (ma Országos Széchényi Könyvtár), a kéziratári részlegben. 2009 novemberétől egy szép, kéziratokból álló anyag kiállításán újra megtekinthettük, sőt a lépcsőtérben hatalmas nagyításon olvashattuk is. Régi jelzete: Quart. Hung. 387. Új jelzete: MNy1.

Mi elfogadjuk a nyelvészek kitűnő olvasatát. Nem nyelvi, hanem értelmi szempontból olvastuk el újra, s elemeztük kérdve kifejtő módon mondattanilag. Azért tartjuk fontosnak ezt az elemző módszert, mert a mondattani elemzés kérdései rávezetnek a pontos szófaji megfeleltetésekre is.

Mondattani elemző munkánk el nem titkolt célja a lélektudományos elmélyülés. Pray György Szent Erzsébettel és akkor még Boldog Margittal foglalkozott és az Ő szellemük áhítatában közölt pár sort a műben a HB-ből. Mi is Árpád-házi Szent Erzsébet áldott életének és szentségének tanulmányozása során készültünk fel arra, hogy a HB lélekútján részt vehessünk. Lelki zárandoklatnak tekintjük az elemzést, mert testünkkel egyszerre csak egy út járható, de a lélek képes többet is végigjárni egyszerre.

¹⁷ Továbbiakban HB

¹⁸ A Boldva folyó melletti Boldva község (Borsod m.) monostorában írták Bencés rendi szerzetesek

¹⁹ Vita S. Elisabethae vidual nec non B. Margaritae virginis

²⁰ Magyar nyelvemlékek i.m.

²¹ Ismertebbek a Kosztolányi Dezső és a Márai Sándoré

Kis szimbólumtár

A	anyai és atyai ősgyök, a nyelvben később a <i>v í z z e l</i> azonosult (L 578) ²² . Az α és az Ω , a kezdet és a vég két betűszimbóluma eredeti ősképünk. A magyar nyelvben ez az őskép névelő formában él és mozgósítja nyelvünk szakrális elemeit.
IS	a teremtőnek a turáni régi nyelvben többféle alapgyöke volt, az A-tól az IS-en, az IGÉ-n át az SZ-ig (rovásírás SZ betűje: I azonos a mezopotámiai AS, AZ, IS, IZ, IL, ÉL gyökének formavilágával: I).
SZEM, LÁT	a fény felfogását szolgálják. A Harmadik Szem, az Aranykorban még működő érzékszervünk Istennel kommunikált. A révülés során újra képes működésbe jönni.
PUR	tiszta, szent, melyet a népi képzelet kis parfümszóró fújtatóval jelképez (Kissikátori templom) mivel az éltető, elevenítő lélekkel azonosította.
MAL, MALASZT	a teremtés malma, mely <i>e l e v e</i> működik, melynek nincsen köve, mégis lisztet jár.
PARADICSOM	minden gyümölcs ősképe a pomme d'orange, a paradicsom alma, melyből az édeni kert a Paradicsom-mal tudatosult, a gyümölcs az almával.
HÁZ	ház, haza egységes szimbólumrendszer része. A HB-ben egyértelmű, hogy életteret és lakhelyet kapott Ádám Istentől „hazoa”. A ház szent élettereket fejez ki: otthont, hazát, egyházat, ezeket Isten jelölte ki Ádámnak és maradékainak.
GYÜMÖLCS	az élőfa jó gyümölcse táplálék. Gyümölcshezó, sarjhozó plántákhoz vezet vissza a sok ősi családnév viselőinek eredetét (MAG, MOG, MOK, SOM, SZIL, TIL, ALM, stb.). Innen ered a Mindenttermő fa tejmagvainak képzete, amelyek leperegnek a fáról és tündérek születnek belőlük. A gyümölcsből, virágból való születés mélytudati megnyilatkozása, amely népművészetünkben tulipánvilágot teremtett, az Istenanyát pedig a gyümölcsoltás szent műveletére hatalmazta fel.
ÉL	IL, EL, ÉL a teremtő egyik ősgyöke. Jézus Krisztus azon a turáni nyelvjáráson beszélt, amelyben így nevezték élő Istenüket. Egyben az élet alapgyöke. A magyarság tudatában az élet szentség, melyet egyenesen teremtőjével azonosít. Ez az összefonódó szakrális szimbólum egy rendszer, mely a sors minden svédcsavarja ellenében őséhez, teremtőjéhez, ÉLŐ Istenéhez vezet vissza a magyar embert. Ez az őskép ezerjófű lehetne a sebzett lélekre és az egyetemes nemzeti depresszió ellen is hatásos gyógyír az elárvult reményvesztett embereknek.

²² L = Labat szótárt jelöli. A szám a gyök szótári száma

TILT	<p>az élet negatív oldala. A kender tilolása is ütő, verő mozdulattal jár. A tilos szó mindenki b n a személyes sértés érzetét kelti. Az IL, az élet két T közé került: tūr és taszít. Az elnyomás, a despotizmus szava ez, mert T betűi soha nem szólnak a támogatásról.</p> <p>A mi világunkban most Mózes 1 könyve, 1: 23-26-ot kellene naponta felolvasni minden reggel TV-ben, rádióban, ahol írva van, hogy Isten odaadta az emberpárnak az egész világot és ennek minden fáját és termését és nem tiltott semmit. A tiltás egy későbbi, történelmi esemény eredménye és nem a mezopotámiai őstáblákról került be az Ószövetségbe.</p>
HALÁL	<p>a halálnak halála nyelvi toposz, melynek szimbolikus értelme csak akkor bontakozik ki, ha az ellenpárját is elmondjuk: világnak virága (Ómagyar Mária-siralom).</p> <p>Az egyik a halállal a halálba visz, a másik a világgal (fény) a virágok közé.</p>
MUNKA	<p>a régi mezopotámiai nyelvben a m u n gyök jótettet jelent (L 95) a k a pedig kaput. Aki munkálkodik, átlépte a jótettek kapuját és áldást jelent a környezetének.</p> <p>A munkálkodás, alkotói folyamat. Ez soha nem meló, hanem a kopjafát faragó ember ősképével azonosul.</p>
POKOLNAK FEZE	<p>a pokol feneke, legmélye, mint ma a béka feneke, ahonnan mélyebbre már nem lehet süllyedni. Általában a leromlott életnívót jellemzik vele.</p>
ŐS	<p>US (L 211) a férfios. A mezopotámiai US gyök egyben a férfiaság alapgyöke is (GISZ = férfi nemi szerv). Képjele is jellemző : </p> <p>Az Ős szó társa a (h)ős, a hehezett 'h' az ős előtt a lélekkel teremtés, az átlelkesítés hangja. A hős Isten által kiszemelt, átlelkesített, emelkedett szellemű ember.</p>
VIMAD, imád	<p>imával áld. A HB értékrendjének legárulkodóbb szava. A finnugor szemléletű TESZ is elfogadta, hogy népünk „pogánykori szellemi életének” szava. Hatszor fordul elő a vimad szó, mint ige, és egyszer az imádság, mint főnév. Tehát 1190 táján a magyarság áhítatában i m á v a l á l d o t t és ismerte az i m á d s á g , mint főnév fogalmát. Az imád szó használatát az egyház Isten imáadására korlátozta, ezzel szemben a HB-ben imával áldották a teremtő Istent, Szent Máriát, az angyalkákat, Mihály Arkangyalt, Szent Péter Urat, a Minden szenteket, és végül Urunk Istenünket még egyszer. Ez mutatja, hogy egy körutat járt be a lélek.</p> <p>A magyarság lelkéből kitörölhetetlen az i m á d szónak köznapi használata. A kedves, szép és szeretett dolgokat imádjuk.</p>
KEGY KEGIGGEN	<p>egy, égi</p> <p>kegy ügyét gyakorolja, vagyis égi dolgot műveljen.</p> <p>A kegy, a kegyelem égi fogalmak, Isten tudja a kegy ügyét gyakorolni és a Magyar Szent Koronán az egyik kristálykő, a</p>

krizofráz révén a király is, mint jó tulajdonságot köteles a kegy ügyét gyakorolni. Ehhez megkapta az isteni mintát.

Mára a nyelv már nem ismeri a kegy ügyét, ma már csak kegyelmezni tudunk. Nagyon nagy a különbség. A kegyelemben bűnöst tudnak felmenteni, a kegy ügye a jókra is vonatkozik. Ahogy lelkünkben kikopott az égi világ átélésének öröme, úgy kopott ki a nyelvből az égi minőséget idéző szókincs.

A szakrális szférába tartozik a „kegyelmi állapot” toposz, amely emlékeztet bűnös voltunkra, mely egy kiváltságos pillanatban feloldhatóvá vált.

JORGOSSON ragozza, szaporítsa a jót. Ma is a ragoz szóval fejezik ki a köznyelvben az elburjánzott cselekvéseket vagy szóáradatot.

SZENT ASSZONY MÁRIA

a Három Szent Asszony egyike. Nekik jelent meg Húsvét hajnalán a feltámadott Krisztus.

MICHAEL arkangyal Szent Mihály és lova, a Boldogasszony szent lovásza, aki a lóval temetett magyar vitézeket várta a Másvilágon.

SZENT PÉTER ÚR magyar nyelvi szövegekörnyezetben Szent Péter nem más, mint nemzetes magyar úr, kinek adatott hatalom „oldania és kötnie”. Jézus első apostola, az Újszövetségben Jézussal a leggyakrabban eszmecserét váltó tanítvány. A magyar népmesék rendszeres szereplője, az oldás és kötés táltosi művének ura. A HB leírásában Szent Péter Úr a földön élő magyar táltosok égi mintája.

MINDENSZENTEK Bod Péter szerint Szűz Mária segítői, és a jóság gyakorlásában munkatársai. Mindszent napján kimutatható a magyar nép mélytudatának közös, nemzeti alapja: „mind őshöz járók vagyunk”. A Mindenszentek alatt szentek, mártírok, unuttak, nagy királyok, hősök, királykisasszonyok, családi büszkeségek, minden megnyilvánult emberi érték életre kelt. Ilyenkor a nép nem lelkesedik, de lelki életet él, kimegy a temetőbe és ősére, Istenére gondol.

LEGYENEK NEKI SEGÍTŐK URUNK SZÍNE ELŐTT

a mondat egységes igényt fejez ki. Segítő kell az embernek az égből Urunk színe előtt és a földön a mindennapi életben. A népmesék állandó szereplője a s e g í t ő , kölesmagtól egéren át a táltos lóig. Gilgamesznak nem volt segítője, megbukott a próbatételek sorozatán. Fehérlófiának voltak segítői, szerencsésen megjárta a másik világot, megtalálta a szerelmet és a boldogságot. A s e g í t ő szimbolikája kell legyen az új magyar fejlődés-
lélektani tankönyvek egyik főfejezete.

Figyeljük meg a szóhasználatot: nem közbenjáró, hanem s e g í t ő !)

SZENTJEI Isten környezetében élő lelkek

UNUTTEJI egy Tejúton járók, egy anyatejen felnőttek. A kereszténység előtti magyar szellemi élet égi hősei és ősei.

LEL

l é l e k , l e l i k . A lelik végén az i k képző olyan, mint az ikes igerag. Olyan mintha a főnév (l é l) cselekvővé válna: élne, lebegne, hatna.

Ezért a l e l i k é r t vimádnak a sírt körülvevő gyászolók, s ez a lelik járja végig a vimadás stációit, Urunk Istentől elindulva, Urunk színe elé érve.

Kis fejezetek a Halotti Beszéd mondattana könyvből

ÝSA, ISA, ISE MUC ISTEN, ŐS

Az Ýsa, isa szót tartalmazó mondatok együttes elemzése

Ýsa pur es chomuv vogmuc (1. mondat)

Ýsa ki nopun emdul oz gimils twl (5. mondat)

isa es num igg ember mulchotia ez vermut (12/1. mondat)

ysa mend ozchuz iarov vogmuc (12/2. mondat)

A négy mondatot elemezve rákérdezzük az alanyra, mind a négy esetben.

Mik vagyunk? (1. mondat)

Megkapjuk a választ: *ýsa pur es chomuv*

Ki *emdul* azon a napon a gyümölcsből? (5. mondat)

Megkapjuk a választ: *ýsa*

Ki az, aki nem múlhatja a vermet? (12. mondat)

Válasz: *isa* és nem egy ember

Kik azok mind, akik őshöz járók? (12/2. mondat)

Válasz: *Ysa* mind őshöz járók vagyunk

Ha *ime*, elővezető szó értelmében elemezzük a négy mondatot, az 1., 5., 12/2. mondatban teljesül az *ime* funkciója. A 12/1. mondatban viszont lehetetlen a főnevet elővezető szóval helyettesíteni, mivel azt állítom, azt mondom, hogy *isa* és nem egy ember múlhatja ez vermet.

Hogyan lett az ýsa-ból ime

Mészöly Gedeon a latin változathoz meríti a HB szavainak magyarázatát. Az „ise ýse” szó esetében azért választja az *ime*, todalékszót mert ez felel meg a latin *ecce*-nek. Az Érsekújvári-kódexből idézi azt a mondatot, amely őt is sarkallja az igazság kimondására: „a mi első atyáinknak engedetlensége halált nemze” (233. old.). Itt hozzáfűzi Mészöly, hogy „az *ise mucut*-ban a szótó az atya jelentésű *is*, mely a későbbi *ős*-nek olyan változata, mint a HB belüli *timnuc* a tömlöcnek”. (158. old.)²³

Tehát tudta, hogy a szótó az atya jelentésű *is* főnév, amelyet később Ő-vel ejtettünk. Mégis miért hagyta, hogy a latin szöveg vezesse orránál fogva vagy más oka lehetett?

Ennél sokkal többet tudott Mészöly Gedeon. Az *ise mucut* szót elemezve is tudta, hogy „a kódexek nyelvéből ismert, eredetileg személyragos őse-nek *ise* változata a tő” (159.

²³ Mészöly Gedeon i. m. 1956.

old.).²⁴ Azt is tudta, hogy a kódexbeli őse-jök mellett úgy áll a HB-beli *ise muc*, mint a csángó öcé-je az öcsé-jük mellett. (111. old.)²⁵

Az *a* hang alapfunkciójában atyai, anyai jelentésű. Ezt tudták a régi nyelvészek. Mészöly Gedeon (8. old.)²⁶, Beke Ödön (87. old.)²⁷ és Tompa József (17-20. old.)²⁸, sőt Simon János (49-50. old.)²⁹ is azon a nézeten voltak, hogy az anya és apa szóvégi *a-ja* birtokrag, mert az emberi szellem „primitív nyelvi” korszakának ez a jellemzője.

Közösen megmagyarázták az *ýsa*, *isa* szóvégi *a-ját* is, anyai, apai értelemben, de soha nem változtatták meg a nagy nyilvánosság előtt az *isa* szónak toldalékszoói értelmét, nem mondták, hogy az *is* = *ős*, az *a* = *apa* vagy *anya*, hanem a latin forrás átvételéből maradt *ime*, *bizony*. S ma minden szótár így közli.

Nagy visszahúzó erő kellett ahhoz, hogy az *isa* igazsága lapu alatt maradjon. Mészöly Gedeon a leleplező mondatot: *isa es num igg ember mulchotia ez vermut* – nem *is* elemzi szavanként, mint a HB többi mondatának szavát a 161-172. oldalon³⁰, ahol az *Isa es...* kezdetű mondat szavai következnenek, egészen másról van szó: *neki*, *-ig hazoa*, Árpád kori görög nyelvű magyar oklevelekről, a HB következetes ortográfiájáról, kulcs- és kilincs, *ovdoni...* szavakról igaz, hogy ez utóbbi már Szent Péter jellegzetes igéje. (15. mondat)

Az *ýsa* szót a teljes magyar nyelvészeti irodalom – a mai napig – *bizony*, *bizony*, *ime* értelemben írja le. M. Korchmáros Valéria a magyar határozott névelő előzményeit kutatva a HB *ýsa* és *oz* szavait vizsgálta meg. Az *oz* négyszer fordul elő. Háromszor határozott névelői értelmű. Negyedszer – *oz* gimils esetben – rámutató, kijelölő, meghatározó szerepe van: az a *bizonyos*, ama értelmű.

Az *ýsa* szónál megvizsgálja az ugyancsak négyszeri előfordulást, majd megállapítja, hogy az *ýsa* „nem sorolható a határozott névelő előzményei közé”. (210-211. old.)³¹

H. Molnár Ilona a mai magyar módosító szók eredetével foglalkozott. Megállapította, hogy az *ím*, *ime* eredete ismeretlen. Biz, *bizony* esetében az a véleménye, hogy „A *bizony* (t.i. *az*) *hogy* főmondat maradványa, nincs bizonyítva”. (162-167. old.)³²

Ha a HB latin változata ugyanúgy, egy szónoki kérdéssel kezdődne, és erre adná meg a költői választ a pap, hogy *ime*, *ezenek...* vagyunk, lenne valami alapja annak, hogy az *ýsa* főnevet *ime*, elővezető szói értelemben kezelik.

A valóságban nem így van. Az *ecce* (*ime*) szó a 20. sorban fordul elő, Isten megváltói gondolatának előkészítésekor. A latin változathoz hiányzik az emberi lényeg elmondására irányuló bölcséleti elem.

Az első mondat költői kérdése és a rá adott válasz a magyar bölcséleti irodalom alapmondata, amely mellé e három szóról könyvek tömegeit írhatnánk, de ilyen szépen, egyszerűen, költőien és pontosan összefoglalni az emberi lényegét senki sem tudná ma már.

A nyelv képes mindenre. A HB nyelve még a magyar nyelv őstömbszerű állapotában volt. Kifejező és tömör. Egy őstömbsben forrt össze benne a teremtőközpontú Világmindenség, az égi *ýsa* és ennek földi fele.

²⁴ Mészöly Gedeon i. m. 1956.

²⁵ Wichmann: Csángó dialektusok. é. n. (Mészöly közlése)

²⁶ Mészöly Gedeon: Magyar Nyelv. 12,8.

²⁷ Beke Ödön: Nyelvőr 58.

²⁸ Tompa József Magyar Nyelv. 30.

²⁹ Simon János: Szegedi Füzetek. II. sz.

³⁰ Mészöly Gedeon i. m. 1956.

³¹ Két megfigyelés a HB névmás használatáról. In.: Magyar. Ny. 1976, 2. sz. Különlenyomat.

³² Módosító szók... a mai magyar nyelvben. In.: Magyar Nyelvészeti szöveggyűjtemény. Szerk.: Hangay Zoltán. TKV. Bp., 1983.

Mészöly Gedeon nem értelmi, hanem stíloselemző magyarázatot ad sajátos isa felfogására. (126. old.)³³

TESZ: eredete bizonytalan „a maga névmásból való egyeztetése, finnugor egybevetése valamint szlávból való származtatása téves”. (237. old.)³⁴

Pallas Lexikon. Kazárok a gyulát *isa*-nak hívták. Van *Isaszeg* város. (705-706. old.)³⁵

A néprajzi irodalomban Ipolyi Arnold foglalkozott az isa szóval.

Ipolyi Arnold a szanszkrit *esha*, *isha*, az egyiptomi *isis-isheth*, stb. főnevekben vette észre a hasonlóságot, s utalt a héber-káldeus ősi istennévre is „istennév fogalomnak alapul szolgáló jesh” szóra (Ipolyi i. m. 67. old.). Ugyancsak Ő sorolja fel az etruszk *esi*, a parszi *yishtan* vagy *jizdan* rokonhangzásokat. (u. ott).

Ipolyi Arnold észrevette, hogy az *isha*, *isketh*, *esi jesh*, *yeshtan*, *ismin*, *eszmen*, *istlā isten* stb. szavak ma már csak ősnépek mítoszaiban hangzanak felénk, s ugyanazt az Istenről alkotott ősképet hordozzák, mint a magyar *ez*, *az*, mint az *egy*-nek, az *ős*-nek a névtelen teremtőnek jelölése. (Ipolyi szerint *jelve*.) (68. old.)³⁶

Az *ysa* fogalomhoz tartozik Samuel könyvének egyik mondata:
ISAI fia Dávid.³⁷

A családkutatás szempontjából a gyöngyöspatai templom oltárkép festője pontosan járt el Jézus eredetének megállapításánál. Jézus családfája itt ISAI testéből nőtt ki. A korábban leírtakból következik, hogy bárki legyen is a képre festve, a tényen nem változtat, hogy Jézus ISAI vagyis Isten fia.

A Tudománytár szerkesztői szerint ez „Turóczi nyírfahéj okiratban az u. n. hunmagyar betűkkel beróva is olvasható”. (109. old.)³⁸

Ugyancsak az *ysa* fogalomkört tisztázza Labat (*G*)isz, *isu* = erdő, fa (L 296) szócikke. Amikor sok neves magyar kutató és néprajz-gyűjtő után újra kijelentjük, hogy a mi népünk mélytudatában, világtudatában és népköltészetében a fa azonos a Világmindenséggel, s az erdő a világ-valóság mélytudati állományával, akkor azt is állítjuk, hogy a Cz-F gyökszavainak megfelelő régi képletes irodalmi hagyomány örökítői ugyanígy éreztek, ugyanilyen emberi tartalmakat mutattak fel, mint a történelmi kori és a jelenvaló magyarság.³⁹

Isemucut (Ősünket)

„A magyar *ős* szó magánhangzója eredetileg rövid volt”, írja a TESZ. Ezt a formát őrzi a magyar Őskü falunév és kerek temploma. Az Ős ejtés csak a 18. sz. második felétől igazolható.

Ide kapcsolódik Czuczor - Fogarasi szótárának írásmódja, ahol még ugyancsak Ős alakot tárgyal. Hosszú Ő-vel az Őszre utal, mely „*selypesen ejtett Ősz*”. (75. old.)⁴⁰

³³ Mészöly Gedeon i. m. 1956: Az YSA megmagyarázásához nemcsak a latin forrásszöveg *ecce* szavát vettük figyelembe, hanem azt is, hogy az... ime értelmű mondatkapcsolók beleillenek a magyar bibliai stílusba is.

³⁴ TESZ i. m. II. köt. Leírása a Kis szótárban 168. old.

³⁵ Pallas Lex. i. m. IX. köt.

³⁶ Ipolyi Arnold: Magyar mithológia Pesten. I-II. 1854. Újabban Zajti Ferenc kiad. Bp.1929. Ez utóbbi kiadás oldalszámaira hivatkozom. Hivatkozás az I. köt. oldalszámra.

³⁷ Samuel 17,17

³⁸ Tudománytár II. köt.

³⁹ Ezt a gondolatot szépen kifejtette Hankó Ildikó a Demokrata 2010. 14. évf. 8. számában

⁴⁰ Czuczor - Fogarasi I. köt. A továbbiakban Cz-F. Leírása a Kis szótárban 168. old.

Varga Zsigmond az észti *ise* szót a lélek és élet fogalommal azonosítja. (402. old.)⁴¹

Az a tény, hogy a TESZ az észti *ise* szót az Ős fogalomnál említi, Varga Zsigmond pedig a lélek, élet fogalomkörben, arra hívja fel a figyelmünket, hogy az *isa* szó az *őslélek* szinonimájaként is felfogható (v.ö. még az *isa* szónál).

A TESZ az *ős* szónak kétféle értelmet tulajdonít. Az első csoportba tartozó fogalomkör az *ősire*” (jelzőként, jelzői előtagként) nagyon régi, a távoli múltból származó, a távoli múltba vonatkozó (40. old.).⁴² Ebbe a csoportba sorolja a HB isemucut szavát is. A második csoportba az *ős* előtagú összetett szavakat tárgyalja. (u. ott. 40-41. old.)

A TESZ szerint *ősi* örökség az uráli korból. Finn és észti nyelven *isä* és *isa* apát jelent. Az uráli alapalak *icä* lehetett, ezért veszi figyelembe a TESZ a mordvin *otše* = az apa bátyja szót az összevetésnél.

Az *ős* szavunk Us leiratban szerepel a Labat szótárban (L 211).⁴³ A Labat hozzá fűzött szövege (gis) egyértelműen férfiősrre utal és a Kr. e. 3-5. évezredben drágakőre vésett képjelek és a velük írt összefüggő szövegek ugyancsak erről tanúskodnak, bár, a gyakran előforduló *us kalga* = *ős*, erős tej az *ősalapotok* női jelenlétét is feltételezheti. A teremtés Ős mozzanatáról és az Ős-ről, mint teremtőről több régi pecséthengeren és táblán találunk olvasatot.

A Tulipán népe táblán: *us segél* = Ős, Ősisten, Őslélek *segél* (29. ábra)⁴⁴. Ez a tábla (Kr. e. 3-5. évezred) az *ős*öket két minőségben tünteti fel. Az égi földön szemmel, bajusszal jelképezve egymás felett lebegnek. A szemek háromszög alakúak és Oppert szerint jelentésük: ez, az. (330-333. old.)⁴⁵

A szemek az égi szférában, az égben lakó *ősök lélekszemét* idézik.⁴⁶ A tábla alsó szférájában, a földi világban szerepel az *us se gél* = Isten segítségével szöveg, ahol az *us* gyök az *ősistenség*re utal és így több, mint a szemekkel jelzett nemzeti, családi eleink.

A Természetistennő elnevezésű táblán *engur ama us hum* ^a⁴⁷ = tengerek *ősanyja*, gyümölcsöző anya. Ez a tábla a Kr. e. III. évezredből származik amikor már a képjelek gyököket jelöltek, s elmosódott sok őseredeti tartalmi elem. Itt már folyamatosan hozzáírják az *us* = *ős* gyököt a női, istenanyai minőséghez is.⁴⁸

Jelentős az *us* gyök megjelenése a szövegek végén: *us tu* = Őstudás. A pecséthengereken általában a *lugal geme nagy urasszony* (Sziriusz) égi útját mutatják be, a csillagképek mesés történetét, s ezt az ismeretet nevezik *őstudásnak*.⁴⁹

Ezzel arra szerettem volna rámutatni, hogy *ős*eink az Ős-t és az *ősi* dolgokat az égen keresték és egy mondai szöveg részletes leírása alkalmával a *Kék Emlékkövön* erre utalnak is.⁵⁰ A bevésott szöveg és a reliefek a teremtés mozzanatáról szólnak. *Enlil-él-bél* egy beteg

⁴¹ Varga Zsigmond: Ötezer év távlatából. Debrecen. 1942.

⁴² TESZ III. köt.

⁴³ Labat, René: =Us, gis=ős, férfi nemi szerv 211. szócikk

⁴⁴ CHIERAEdvard G.: Sie schreiben auf. Ton. Szerk.: CAMERON, George G. Orell-Füssli Verl. Leipzig-Zürich. 1941.

⁴⁵ OPPERT, Jules (1859) Expédition scientifique en Mésopotamie de 1851- a 1854, Tome II. Imprimerie Impériale, Paris. (Reprod. pp. 77-79, 82-85) Közölte ÉRDY Miklós: A sumir, ural-altaji, magyar rokonság története. New-York 1974.

⁴⁶ A 4-es szám a turáni ősnyelvben ZA=AZ és azt mutató névmásként is alkalmazzák. Labat 586.

⁴⁷ Labat 484, 237, 211, latin A

⁴⁸ Pritchard, James B. i.m. 505. ábra

⁴⁹ KUS KIRLÁLNŐ pecséthengeren: Brit. Mus. 89.126.

HUNOK KIRLÁLNŐJE vázafelirat. Megj. BASMACHI FARRAJ: Treasures of the Iraq Mus. Ministry of Inform Kiad. 95. ábra.

⁵⁰ Brit. Mus. 140.825. sz. 45 cm magas 75 cm hosszú és 16 cm mély oválisba hajló faragott kötőredék. Dél-Irakkól származik, kora kb. Kr.e. 3100 év. Valószínűleg határkő (kudurru) lehetett.

király meggyógyítása céljából megteremti a *gyógyítás* tündérét. A teremtés a *magosságban* történik és a földre hat⁵¹. A műveletet az *us hun* végzi⁵². Világosan olvasható, hogy a teremtő *us* egyben *hun* is. Mélyre nyúlik a magyarok Istene fogalom. A teremtés műveletét a *(c)sin lál* szóval fejezték ki, amely az alkotás mellett a csínt, a csinosságot is érzékelteti.⁵³

A Moszkvai Puskin Múzeumban őrzik azt a Kr.e. 3-5. évezredből való táblát, amelyen a Kárpátok Istene jelzős szerkezet szerepel. Ez Nungál Nimrudra és *Mamus*-ra vonatkozik.⁵⁴

Itt az *us* gyök az *is* szó első gyökét képezi = *usten*. Régen is, ma is az *us* és *is* gyök felváltva szerepelt. Az *isa* és *usten* ugyanazt jelenti. A 10. sz. Moszkvai Táblán Nungal Nimrud Orionnal azonos és a karácsonyi- újévi Sziriusszal való tündöklésükre vonatkozik az égi uraság. A régi írásokban a teremtő neve *an* volt (✳) vagy, mint láttuk: *magosságos*. *Nimrud* (Orion), *Mamus* (Sziriusz) *pateszik* voltak vagyis a teremtő helyettesei (*Vicaire de dieu*).⁵⁵

Isten

Az Isten szó előfordulása szövegkörnyezetben

Hadlaua choltat terumteve isten tol.

Hallá holtát teremtő *Istentől* (6. mondat)

horogu vec isten

haraguvék *Isten* (10. mondat)

Wimagguc uromc isten kegilmét

Imádjuk urunk *Isten* kegyelmét (13. mondat)

TESZ: bizonytalan eredetű, talán az *is* = *Ős* főnév eredetibb alakjából származott.⁵⁶ Kizárja, hogy finnugor eredetű lenne, de nem fogadja el az iráni vagy török származást sem. (242. old.)⁵⁷

Cz-F a korai nyelvészeknek az *Isten* szóval kapcsolatos fejtegetését is ismerteti (Révai Miklós stb.). Az *Isten* szó ten gyökével kapcsolatban egy nem szokványos adatot is közöl *Deguigines* nevű történészre hivatkozva, aki *kínai* forrásokból írta meg a *hunok* történetét, amely az író szerint a magyarok története is. „A hunn eleink ezer évnél huzamosabb ideg laktak a kínaiak tőszomszédságában, sőt, részben ezekkel együtt. Azonban a *tiszta magyar*

⁵¹ ✳

⁵² Labat 211, 536

⁵³ Labat 109

⁵⁴ Tibold László felvétele. 2000. Múzeumi szám: 10. A szöveg: Nungal Nimrud AD DAM [ember] MÁS [hitvesével] NIMGIR, ÉGURA, URAS KIRÁL és MAMUS PATESZI [isten helyettese] KÁRPÁTU USTEN [Kárpátok Istene]

⁵⁵ Lásd Manuel d' Archeology 145. ábrájának magyarázatát

⁵⁶ Ezt a tényt ismerve, miért okozott gondot az *isa*, *ýsa* szó megértése?

⁵⁷ TESZ i.m. II. köt.

fejtegetésnek itt sincs szüksége idegen nyelvre". Itt a kínai *thien* = ég szóra utalt. (135-138. old.)⁵⁸

Tehát a hosszú szócikk alapján úgy látjuk, szintiszta magyar szónak tekintették az *Isten* szavunkat.

Labat, René az Isten szóval mutatta be szótára használatát. (41. old.)⁵⁹

┆ AŠ *ištên* un (egy)

A szócikknél: AŠ *ištên* un (egy) és *ina* [dans] (ban-ben)
êdu [seul] (egyedül)

van egy másik *is* gyök a szótárban (L 212. sz. szócikk),⁷³ ennek pontosan ellentétes a jelentése: homok, kőpor, pusztítás, gödör, lyuk: *sahar* (mint a Szahara) *ukum, sus, isi* szavakkal dolgozta fel ezt a szócikket. Megjegyzem, hogy Cz-F a finnek régi pogány isten nevét *Ulko*-nak nevezte. (i.m.)

Labat a számoknál is kitért Isten nevére. (480. sz. szócikk)⁷³

Az ötös szám után a hat bemutatásához egymás alá írta az *isten* képjeleket, hogy lássuk, miszerint az egy = *isten* és a *dísz* = *isten* = 60 közös eredetű. Tudjuk, hogy Mezopotámiában a 60-as szám váltószám volt, ma is ezzel működik az időszámítás.

Ugyanakkor a mezopotámiai képjelírók régi nyelv rendelkezik egy olyan gyökkel, amely az *an*, *il* hangokban testesül meg, jelenti a *dingir* és *anu* fogalmakat is = ég. Képjele a nyolcágú csillag. (L 13 sz. szócikk)⁶⁰

Ez a fogalom az olvasatokban egyértelműen a teremtő megjelölését szolgálja. (lásd *terumteve*). Mivel ez a régi nyelv a szakrális szókincsben gazdag volt és még a HB magyarságánál is tömörebben fogalmazott, érdemes megfigyelni az églakókra vonatkozó szóhasználatát.⁶¹ Az *an* csillagjele Kr.e. 3-5 ezerben gyakran kifejezte a teremtőt, sokszor viszont absztraktív módon csak a szó eleji vagy a szóban megjelenő *an* gyököt jelentette. Ilyen a TURAN szó is, ahol mindkét felfogás érvényesül: a teremtő *an* gyökkel és a *tur* (fiú, gyermek) gyökkel új szó képződött.

Itt kell arra is kitérnünk, hogy ezekben az írásokban világosan elhatárolódik *an* teremtő(k) fogalma az *isten* fogalomtól. Istenek a mesés történeteket hordozó csillagképek. Sagittarius, az öreg király, Orion a fiatal király, Sziriusz a naptárcsillag tündérfeleség, Hun és Mag, az Ikrek, Egyszarvú a banya, vagy bölcs, mikor, hogy jelent meg. Ezek az írások a Nap születését fontos égi eseménynek tekintették december 21-én éppúgy, mint július elsején, de ez esemény, ünnep volt, örömmel és csodálattal töltötte el lelküket. Az éneklő Világmindenség kelt életre ezekben a kozmikus pillanatokban.

A teremtő munkája valósult meg a Nap csodájában. A régiek figyelték, szerették az égi világot, és az églakók tevékenységét, az égitestek mozgását, váltakozását könnyen érthető mesék keretében örökítették meg. Ilyen mesét őrzött meg a már említett Kék Emlékkő. Égi meséik alapmozzanatban kimutathatók a máig élő magyar mesekincsben s néhány balladában.⁶²

⁵⁸ Cz-F i.m. V. köt.

⁵⁹ Labat, René i.m. Labat az u.n. (egy) istenben már AN és INA kettősét fedezte fel.

⁶⁰ Labat, René i.m.

⁶¹ Megjegyezzük, hogy az az elterjedt felfogás, mi szerint a Csillag képjel a *d i n g i r* = isteni jelentéssel u. n. determinativusz lenne, a régi mezopotámiai nyelvre nem érvényes.

⁶² A sánta harkály i.m.

A csillagokat, csillagképeket gyakran *pateszinek*, Isten helyettesének (*vicaire de Dieu*) nevezték. Természetesen itt is *an-ra*, a teremtőre kell gondolnunk, akinek képét hordozták. Ezért van az égen két nyílás csillagkép, mert az öreg király (Sagittarius) a maga képmására teremtette az utána következő generációt (Orion). A téridőben is egymást követik december 21-én az öreg nyílás átadja az uralmat a fiatal nyílásnak, s ezt az eseményt a téli nap születése koronázza meg.

Azért is fontos ezt tudnunk, mert a történeti népek, akik átvették a régi mezopotámiai kultúrát semmit sem pontosítottak. Az *isten* szó az ő kultikus életükben sokistenhitté pejorálódott és egy mitológiai zúr-zavart eredményezett.⁶³

A patesziség az ősidőkben a földön testesült meg mikor a király vagy királynő lelki, szellemi vezetője is volt népének. E kor emlékét őrzik a kerek templomok, szakrális világképünk épített művei. A magyarságnak nem vallása volt, hanem világképe, pontosabban egy teremtésközpontú világképe. Ezt a világképet sajátos szókincsű mesékben őrizték és terjesztették, de e világkép hatotta át szakrális építészetüket (magyar ház) művészetüket, népdalaikat és a szokásokban tovább élő népi kultúrát. Sokat megőrzött a görög keleti liturgia és a római katolikus Mária tisztelet. Új életre kelt a kazettás templomok szimbolikájában. A népi imádságokban tovább él a szakrális világkép és az égre tekintő magyarság mélyről fakadó hitelvése.⁶⁴

A történelem során mindent ráaggattak erre az egyszerű világképre annyira, hogy már saját népe is alig ismer rá. Szerencsére a régiek (3-5 ezer éves és a korábbi évek) kultúrája, írása és a miénkkel megegyező létszemlélete új erővel tölti fel a magyarság csodával határos módon megőrzött ősi emlékekből táplálkozó mai lételét.

⁶³ Mitológia. Összeáll. Kelemen Hajna. Holnap K. 1996.

Panini, Giorgio P.: Mitológiai atlasz. Elek és Tsa. K. 1944.

Varga Zsigmond: Az ősmagyar mitológia sumir és ural-altáji öröksége. Hídő K. California. 1956.

⁶⁴ Balassa M. Iván: Népi építészet 125-171. old. In.: Borsod-Abaúj-Zemplén megye népművészete. Szerk.: Fügedi Márta. Munkatárs: Viga Gyula. HOM kiadása. Miskolc, 1997.

Vargyas Lajos: Honfoglalás előtti keleti elemek a magyar folklórban. 96-120. old. In.: Keleti hagyomány, magyar kultúra. Szépirodalmi K. Bp., 1984.

Tomory Zsuzsa: Kezdetek. MBE. Miskolc, 2000.

Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok. Magvető K. Bp., 1976.

Daczó Árpád: Babba Mária. Csíksomlyó, 1998.

Falvay Károly: Boldogasszony. Tertia K. 2001.

Éneklő Egyház. Római Katolikus népénektár - liturgikus énekekkel és imádságokkal. Szent István Társ. 1985.

Lükő Gábor: A magyar lélek formái. Exodus K. Bp., 1942.

Medvigy Mihály: Korai középkori keresztyén és bizánci művészet. MBE. Miskolc, 1996.

Pap Gábor: Ősi természetvallás nyomai a dunántúli népművészetben. 109-125. old. In.: Hazatalálás. Püski K. 1999.

Őshöz járók

Hogy a magyar lélekhitben mit jelent az Ős szó legpontosabban az Érdy-kódexben találjuk meg. Itt olvasható három beszéd Remete Szent Pál testének hazahozatala tiszteletére, amelyben a szónok a szentet „*ősöknek*” = ősünknek nevezte, amikor testét elhelyezték „*nagy tisztoséggel... asszonyunk szűz Máriának egyházába*” (74. old.),⁶⁵ hogy itt „*az ő szeretetében való jámbor ősfiai*” megtarthassák ünnepét Mindszent „*havának tizenegyed napján*”. (75. old.)⁷⁹

Remete Szent Pál tehát a Pálos szerzetesek őse, s a jámbor remeték mind ősfiai, akikben az Ő lelke erejével működik a hit. Tehát a lelke bennük él. A szerzetes remeték még az ősi hit elvén Őshöz járók voltak, haláluk után szent mesterük lelke közelébe tértek haza az égi úton.

Időben, térben összetalálkoztak a magyar lélekgondozó erők. A Pálos szerzetesek, a Boldogasszony tisztelet ápolói, hű gondozói, akik ősük testének megszentelt maradványait asszonyunk szűz Máriának egyházába (templomába) vitték, oda, annak a szent asszonynak oltára elé, akinek tiszteletére életét szentelte, Remete Szent Pál.

Az Érdy-kódexben olvasható három szentbeszéd összegezni képes a Pálos szerzetesek, az ősfiai hivatását, amely nem más, mint a Boldogasszony tisztelete és a Boldogasszony magyar népe lelkének gondozása, lelki vezérlése, énekes koldustól a koronás királyig.

A Boldogasszony és a Pálosok kapcsolata réges-régi égi történet, amely bevonult a keresztyénségbe. Bod Péter Szent Heortokratesze éppúgy feljegyezte, mint a mai Csíziók.⁶⁶ A Mindenszentek alatt Magyarországon nehéz mást elképzelni, mint az istenanya tiszteletét ellátó pálosságot, a földi pálosok égi rendjét.⁶⁷

Remete Szent Pál tetemét, testi ereklyéjét Mindszent havában helyezték el Budán a Szűz Mária templomában, hogy a „segítők” is tisztességet kapjanak az ünnepen, és általában ott legyenek, ahol a nagyasszonyuk, akinek tiszteletére rendeltettek.

Mindenszentek kapcsán értjük meg Mihály arkangyal szerepét is a lelkek útjának stációján. Az arkangyal lovával áll a lélek segítségére, mert a magyar nép az égben is lovon járt, s végső útján teremtő Istene elé Szent Mihály lován vonult be. Ady Endre lelke is így fogadta el a neve napját is ősszel tartó szentet.⁶⁸ A magyar embert lovon viszik a Mennysországba, s ezt a túlvilági tisztességet Szent Mihály szolgáltatja ki a magyarság fiai Őshöz járó lelkének. Erre utalnak a lovas temetkezési szokások is.⁶⁹

Az ősök a földi ember javát szolgálják. A Tulipán népe táblán is látható, hogyha baj van, segítenek. Egy kis bevezető táblácska közli, hogy „jön tenger!”. S a Kr. előtt több ezeréves családnak üzenik a Föld felett ülő szemekkel, bajszokkal jelzett ősök, hogy „Us segélyével nagyapa, apa, anya és csillaggyermek menjen a Kárpát-medencébe”. (29. ábra)⁷⁰

⁶⁵ Három beszéd Remete Szent Pál testének Magyarországra hozataláról (73-79. old.). Érdy-kódex. In.: Magyar irodalom... ismertetése... Olvasókönyv.

Szerk.: Lonkay Antal. I. köt. Szent István Társ. Kiad. 1855.

⁶⁶ Kozák Péter: Csízió avagy neves személyek, jeles ünnepek és különös szavak magyarázata... Enciklopédia Kiadó. Bp., 2006.

⁶⁷ Szent Heortokrates... szenteknek rövid történetje... egy Bujdosó Magyar Bod Péter által 1757. esztendőben. Posonyban Véber Simon Péter betűivel 1786.

Bakk István és Bakk Erzsébet i.m.

⁶⁸ ADY Endre: Párizsban járt az ősz.

⁶⁹ Bakay Kornél: A magyar őstörténet régészeti alapjai I-III. köt. MBE. Miskolc, 2000-2002.

⁷⁰ CHIÉRA Edward: Sie schreiben auf. Ton. Szerk.: Cameron, George. Füssl Verl. Zürich-Leipzig 2. kiad. 1941.

Szent Mihály alakjának tisztelete összeköti az eurázsiai turáni hitvilágot. Szent Mihály szentélyének *lays* vonala Föníciáig vezet a mondabeli Avalonból. Tomory Zsuzsa kimutatta alakjának Magorral való kapcsolatát. Erdélyben is Szent Mihály nevéhez fűződnek a legősebb istentiszteleti helyek. Pl. Mikóhely (49. old.)⁷¹

Szent Mihály neve már a Tihanyi Alapítólevélben is szerepel, mivel a Veszprémi Püspökség védőszentje volt, az alapítólevél szerkesztője azonosította vele a püspökséget, mondván, hogy a halastók közül „kettő a királyé, a harmadik pedig Szent Mihályé”. (56. old.)⁷² Szinte megelevenedik alakja.

Egyetlen nép sem rendelkezik olyan ősi egyházrenddel, mint a magyar. Ez a rend a lélekre épült, amely égi eredetű. Az égi világ képe a magyar nép lelkében a keresztyéniséggel mit sem változott, megtartotta régi tartalmát és formáját, néhol új névvel látta el a régi Mennyország lakóit. Például a tündérekből angyalkák lettek, a táltos kocsiból arkangyal. Szent Péter azonban oldó és kötő képességével már a Bibliában is kiemelkedik a többi közül, s a magyarság táltosi képességei révén lelke nemzeti Pantheonjába népmeséibe fogadta be.

A Mindenszentek, a segítők a legrégebb lélekkísérők, ezért lett nemzeti lélekünnep a Halottak napja (isemük) és a Mindenszentek, akik az első églakók, Isten teremtő művének tanúi voltak. Hogy hány mártírban, hősből, szentben öltöttek később testet, ki tudja. A tudatunk befogadja az újat, mélytudatunk azonban kitörölhetetlenül őrzi a régit. Ez abban nyilvánul meg, hogy a mai világban mindenki tiszteli a Mindenszenteket úgy, hogy kimegy a temetőbe ősei sírjához, s elfogadja, hogy a Halottak napja a saját elhunyt szeretteié, a Mindenszentek pedig... Ki tudja azt ma már, kik a Mindenszentek, hacsak nem a mélytudatunk, ahol megférnek a tudat alatti szent helyen a mártírok és vértanúk mellett a nemzeti hősök, a nagy elődök, a szent királyok és királykisasszonyok visszafelé az időben sok-sok generáción át.

A magyarság a mai világban nem mutat túlságosan erős vallásos magatartást, kivéve október végét, november elejét, amikor csak a járóképtelenek nem mennek ki a temetőbe, amikor a mélytudat ereje áthatja a nemzetet, s minden lélek kimegy a maga halomsírjához, sírhalmához, kiviszi virágát, elmondja imáját, meggyújtja mécsesét, mert a lélek ereje megtanította rá, hogy mind őshöz járók vagyunk.

⁷¹ Tomory Zsuzsa: Létünk és nyelvünk közös alapja. Kiadás alatt.

⁷² Csete Ildikó: Latiatuc feyleym zumtuchel mic vogmuc. Püski K. Bp., 2003.

lelic ert

lélekért (13. mondat)

lilki ert

lelkiért (19. mondat)

TESZ szerint származékszó, *lél* alapszava örökség a finnugor korból: osztják *lil* = lélegzet, finn *löyly* = hőség. (748. old.)⁷³

Cz-F a *lél* gyököt közvetlenül Lehel nevével hozza kapcsolatba, amely nem más, mint *lehel*: lélek, lélekezik. (100. old.)⁷⁴

Fontos a két szótár helyesírása. A TESZ a lelket tagadó *léleg* értelmetlen alapszóval írja a lélek származékszavait. Cz-F azonban következetesen, mint a régiek mind lélekezik formát alkalmazza. Még a szüleim is a Cz-F helyesírása szerint tanulták és írták a *lélek zet vételt* (pl.), de mire mi felnőtünk lélektagadóvá vált a magyar helyesírást irányító körök és a lélek szóból kivonták a lelket.

Labat, René Enlil-Bél-Bál nevében stabilizálta a *lél* gyököt. Képele egy fésűs háló. (L 313 sz. szócikk)⁷⁵ Előtagja az EN, az ének szó alapgyöke, mely később vált személyes névmássá. (L 99. sz. szócikk)⁷⁶ A régiek ismerték az égi zenét. Régi meséinkben erre sok utalás történik. A Molnár Ferkónak rezesbandát kell varázsolnia, s mikor az esküvő napja eljött „megszólt a 12 regement bandája, s szólott a muzsika, hogy zengett belé a helység. Hét nap s hét éjjel folyton fújták, aztán abbahagyták”. (33-38. old.)⁷⁷

Éneklő lélek él bennünk. Amikor a kisdéd gögicsél énekhangokat hallat. Az iskolások könnyebben tanulják a verset énekelve. Valaha az egyszeregyet is így tanultuk.

Az első dokumentum, amelyen az éneklő lélek (ENLIL) képele szerepel Nungál-Nimrud táblája: Én Nungál-Nimrud, atya adok kezét. EN NUN GÁL (19. old.)⁷⁸

Ha magyarok olvasták volna el a 19. században az első dokumentumokon Enlil nevét, biztos, hogy az ÉN képelet a LÉL gyökkel kötötték volna össze. Ha az ÉNLÉL forma marad fenn, akkor az *éneklő lélek* képzete sem szorul ki a köztudatból.

A régi mezopotámiaiak az éneklő lélekkel az Isten helyettesét (pateszi) a királyt tisztelték meg. Ezt a nevébe is belefoglalták.

EN AN NATU = ÉN AN NATU-ja = szülötte,
vagyis éneklő teremő szülötte. (L 99., 13., 70., 206. sz. szócikk)⁷⁹ Megtekinthető a Parrot fivérek könyvében. (145. ábra)⁸⁰

testet tumetivc

testet (19. mondat)

ez nopun testet tumetivc

Cz-F *tes* vagy *test* gyököt ismer, (114. old.)⁸¹ ebből ered a tetem is. A temető pedig a tetem gyökeiből áll össze.

Szinnyei József a tárgyas igék felsorolásánál zárójelben odatette a *tumetivc* után, hogy *tümetjuk*. Nem értem, miért, mert *tüm* gyök nincs a magyarban.

Cz-F ismeri a *tem-töm* gyököt temet, temetés temető stb. szavakban.

⁷³ TESZ i.m. II. köt

⁷⁴ Cz-F i.m. I. köt.

⁷⁵ Labat, René i.m.

⁷⁶ ugyanott

⁷⁷ In.: A sánta harkály. Magyar népmesék és népballadák a Kárpát-medence területéről. MBE. Miskolc, 2009.

⁷⁸ Megtekinthető Varga Domokos: Ós Napkelet c. művében. Móra Ferenc K. Bp., 1973. Továbbá Deimel, Anton: Sumerische Grammatik Verl. Der Papsil. Bibliinstitut. 1939.

⁷⁹ Labat, René i.m.

⁸⁰ Manuel d' Archeologie. Paris. 1876.

⁸¹ Cz-F i. m. I.köt.

TESZ a *temet* igének *töm* előzményéből a „töméssel halmot, dombot csinál” fogalmat olvassa ki, helyesen, mert a magyarság mindig halomsírba temetkezett. (884-885. old.)⁸²

TESZ a *test* szót ismeretlen eredetűnek tartja. (906-907. old.)⁸³ A *test, tetem, temető, töm* kapcsolatláncot a Cz-F szótára révén lehet kideríteni.

Érdekes szó a *tömegsír*, amelyben a *töm* gyök a *tömeg* szóban jelenik meg és minősíti is a tömeget: tömítés. A *tömegsír* azonban a *tömeg* negatív árnyalatát a *sír* szóval semlegesíti és tragikus érzelmeket kelt az emberben.

A magyarok mindig fontosnak tartották a szép temetést, a végtisztességadást. A HB is a régi hagyomány útján született. (299-361. old.)⁸⁴ Megnyugtatta a lelket, utat mutatott az ősök mennyei nyugalmaiba és letisztult, veretes formavilágával szép emlékképet idézett a hozzátartozókban. Hatása évszázadokon át máig érvényes. Sem elvei, sem szépsége nem évült a századok súlya alatt. (299-361. old.)²⁹⁴

Az Antigoné c. Sophoklész dráma egyik fontos mozzanata a király intézkedése, aki temetetlenül kívánja hagyni ellenfelei tetemét. Aki a rendelkezést megszegi, emberségből, hagyománytisztletből teszi, mert mindenkinek jár a hazai megszentelt földből annyi, amennyi elég végső nyughelyül. Mátyás királyt aranyaszádon hozták haza. Attila sírját ma is titok fedi, de a sok kunhalom, kurgán és halomsír Eurázsia-szerte tanúskodnak a temetés-tömítés szokására, a sírhant és halomsíremelés ritualitására.⁸⁵

A mezopotámiai mítoszokban nincs temetés, mert a pecséthengerek csillagszereplői „visszamennek-visszaszállnak égi hazájukba” például Inannát Sziriusszal azonosító pecséthengeren „Inanna az ős ebbel, a bölccsel magasba repül. Visszatér égi hazájába”. (526. sz. ábra)⁸⁶ Ilyenkor egy fél évig az alvilágot járja, tehát a holtak országába kerül, de január elsejére – légi úton – újra életre kel és felkúszik az Orion mellé, mint az égbolt legszebb csillaga.

⁸² TESZ i. m. III. köt.

⁸³ u. ott

⁸⁴ Élet, sors, halál. Népi vallásosság. In.: Nagy Olga: Világgá futó szavak. Havadi beszélgetések. Szépirodalmi Kiadó. 1990.

⁸⁵ Kiszely István: Sírok, csontok, emberek (és egy ember). Püski K. Bp., 2006.

⁸⁶ Pritchard, James B. i. m. A pecséthenger az Oriental Institut tulajdona. A 27.903 sz. alatt.

Szen, szent előfordulásai mondatokban

<i>szen</i> achscin mariat	(14. mondat)
<i>szent</i> peter	(15. mondat)
mend <i>szentucut</i>	(16. mondat)
mend w <i>szentíi</i>	(19. mondat)

A szent szó nem szláv eredetű, ahogy a TESZ írja (723. old.),⁸⁷ mivel a magyarban – rejtetten – sok nyelv kiejtése szerinti szent szó megtalálható.

A francia *saint* a *szen achscin*-nak felel meg, a *Szent Péter* hímnemű formában.

A *szentuc* a *szanto* (szántó) szavakban él. (A róka a szántóföldre küldte Bors vitézt, mert ott sok ember jár... (3-27. old.)⁸⁸ Valójában a róka a szent földre küldte a hőst, mert a szántóföld nem arról híres, hogy ott sokan járnak.)

A Sziriusz csillagot Sánta Katának tartja a nép. A legszebb téli csillag; január elsején delel. Sánta, mert *szanta*, mert szent, a fiatakirály nehéz sorsú erdei tündér felesége. (160-180. old.)⁸⁹

A Sánta Harkály egy szent madár, mert egyedül ő képes megtalálni a *léleklíkat*, és csak ő tudja hol van a Fekete Gyász országa, Johara városa, Tündér Erzsébet hazája. (135-149. old.)⁹⁰

A korai mezopotámiai képjelírási táblák egyikén az u. n. Szövetség tábláján a fekvő patásállatra írt szövegben ez áll: *sanga Magur*. (599. ábra)⁹¹

A *sanga*, *santa*, *enzi* szó azt jelenti: Isten helyettese, mint a pateszi (L. 295. sz. szócikk), és fiatal papnő: szent, tiszta (314. szócikk).⁹²

A szentség valamilyen formában minden ősi szóban benne van. A *szen*, *szan* alapgyök a szem-től a *szen*-vedélyig áthatja a szó- és mesekincsünket.

pur

Hogyan lett a pur-ból por

pur (1. mondat)

Már Révai Miklós első átírása is *por*-t tartalmaz. Utána az átíratok megmaradtak ennél a fogalomnál. Horvát István sejtette, hogy pontosításra szorul az átírás szövege, ezért a Tudományos Gyűjtemény 1835-ös számaiban közzétett HB tanulmányában Révai átírata mellé odatette a saját kezével írt eredeti „régiséget” is (103-119. old.),⁹³ ahol ő *pur*-t írt.

⁸⁷ TESZ i. m. III. köt.

⁸⁸ Szép Júlia, aki erdőt zöldít, fűvet virágoztat. In.: Kedvet virágoztató magyar népmesék. Bp., 1934.

⁸⁹ Az aranyhajú ikrek. In.: Magyar mese és mondavilág. Meséli Benedek Elek. Athenaeum. Bp., 1903.

⁹⁰ Tündér Erzsébet. In.: A sánta harkály. Magyar népmesék és népballadák a Kárpát-medence területéről. MBE. Miskolc, 2010.

⁹¹ Pritchard, James B. i. m. Tellói lelet lelőhelye a Louvre.

⁹² Labat, René i. m.

⁹³ Horvát István: A magyar nyelv régi maradványairól. A Boldva melléki monostor misekönyvében található két halottas beszéd. In.: Tanulmányok I. köt. 1835-36. Kézirat gyanánt.

A HB-ben a *pur* szó az 1. mondatban szerepel. A latin változatban pedig a 20-21. sorban, ott, ahol a megváltó Isten lép a színre: „Végül a könyörületes Úr megemlékezett arról, hogy por vagyunk”. (31-32. old.)⁹⁴

A latin verzióban *ysa* és *chomuv* megfelelője nem szerepel, mindössze ennyi: “*pulvis sumus*”, vagyis por vagyunk.

A régi magyarnyelvű irodalomban toposz a *por* és hamu emlegetése. Két rokon jelentésű szó mi végre szerepel együtt? Egymást erősítik? Mészöly Gedeon a XVI. századi Tihanyi Codexből idézte a „porrá és hamujá löttünk vona” közhelyet (359) és a Debreceni Kódexből hasonlóképpen: „Mit kevéskődöl por és hamu? Ma vagy holnap nem lesz.” (528)⁹⁵ Ebben a tanulmányban a hamu szó hangtörténeti kérdéseit feszegeti, Szinnyei Józseffel folytat udvarias vitát. A *pur* szóval nem foglalkozik a fejezetben. (25-27. old.)⁹⁶

Századunk nyelvészeti tanulmányaiban is *por* szó szerepel az átiratokban, nem *pur*. (124-127. old.)⁹⁷

Tehát, foglaljuk össze, hogy európai temetési beszéd toposzaira és a latin *pulvis*-nak megfelelni akarás kényszeréből lett a *pur porrá*.

A szótárak is mostohán bánnak vele.

TESZ: *pur* alapszót nem említi, de a *purgál* = megtisztít magyarázatával segíti a megértést. (313. old.)⁹⁸

Cz-F a *pur* szót porhanyó vonatkozásában kezeli. (106. old.)⁹⁹

Régi szavaink szótárában nem szerepel. Bárczi Géza sem foglalkozik vele kis szófejtő szótárában.¹⁰⁰

A latin-magyar szótár szerint *purus-a-um* = tiszta, szent egyszerű, szeplőtelen, hibátlan, világos. Fejleménye a *purgatórium* is tisztító tüzet jelent.¹⁰¹

Az Új Idők lexikona a *purgál* szót ismerteti tisztít értelemben.

Úgy tűnik tehát, hogy lenni kell egy *pur* alapgyöknek, mely a tisztasággal, légiességgel kapcsolatos. Ez nem lehet latin nyelvű, mert, ahol írják róla *purgálás*, *purizmus* stb. fogalmakban, elkerülik a szó eredetének kutatását.

Létezik *pur* gyök?

A mezopotámiai korai (Kr. e. 3-5. ezer év) pecsétengereken gyakori a *pur*t jelentő csúcsára állított háromszög, tetején fésűfogakkal. Jelentése tiszta, szent, és jelent kővázát is, mint szent kultikus tárgyat. Van átvitt értelme is: testet öltés, vagyis a tiszta szent léleknek egy új testben való megszületése. Lagas város régi neve Sir PUR LA KI a testet öltött lélek tiszta, szent földje jelentésű (L 71 és L 349. sz. szócikk.).¹⁰² En AN NA TU reliefjén szépen kiolvasható, ő volt Sir PUR LA KI pateszije. (145. sz. ábra)¹⁰³

Már leírtuk, hogy a szakrális szókinccs a történeti években pejorálódott. A tiszta, szent, légies, testet öltés fogalomkör ma már ismeretlen. Gyomor- és béltisztítást, levegőtisztítást

⁹⁴ Molnár József – Simon Györgyi i. m.

⁹⁵ Mészöly Gedeon: Nyelvtörténeti fejtegetések a Halotti Beszéd alapján. Acta Univ. Szeged. XIV köt. 1942. Az idézetek a 25. oldalról valók.

⁹⁶ Pur es chomuv vogmuc. In.: Mészöly Gedeon i. m. 1942.

⁹⁷ Abaffy Erzsébet: Korai kis szövegelemzéseink újabb olvasata. Magyar nyelv. 1990. 86.

⁹⁸ TESZ i. m. III. köt.

⁹⁹ Cz-F i. m. I. köt.

¹⁰⁰ Bárczi Géza: Magyar szófejtő szótár. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 1931.

¹⁰¹ Györkösi Alajos: Latin-magyar szótár. 1978.

¹⁰² Labat, René i. m.

¹⁰³ Parrot i. m.

(Ambipur), hashajtást (purgó) értünk alatta, s nem is gondolunk a purgatóriumra, ahol még a lélek tisztulásáról volt szó.

A kissikatori templomban ábrázolták a *pur-t*, az elevenítő lelket egy kis fújtató formájában, amely a kazettában elhelyezett virágokat (lélekvirágok) eleveníti.

A *pur* szó tehát a tiszta, elevenítő, a testben megszülető lélek fogalmát hordozza. Régi, mezopotámiai eredetű, ahol ősi városnevekben ma is kimutatható. Labat, René számon tartotta.¹⁰⁴

A HB első mondata összefoglalja, mik vagyunk. Három összetevőből egyik a *pur*, a leszülető lélek, mely elevenít. (Lásd még 59-60. old.)

¹⁰⁴ A francia nyelv ma is használja a *pur* gyököt, tiszta, szent értelemben